

- 4 You shall not see the donkey of your brother or his ox falling on the road and hide yourself from them; you shall surely stand them up, with him.
- 5 Male garb shall not be on a woman, and a man shall not wear a woman's garment, for anyone who does so is an abomination of HASHEM.
- 6 If a bird's nest happens to be before you on the road, on any tree or on the ground — young birds or eggs — and the mother is roosting on the young birds or the eggs, you shall not take the mother with the young. 7 You shall surely send away the mother and take the young for yourself, so that it will be good for you and you will prolong your days.
- 8 If you build a new house, you shall make a fence for your roof, so that you will not place blood in your house if a fallen one falls from it.
- 9 You shall not sow your vineyard with a mixture, lest the growth of the seed that you plant and the produce of the vineyard become forbidden.
- 10 You shall not plow with an ox and a donkey together. 11 You shall not wear combined fibers, wool and linen together.
- 12 You shall make for yourselves twisted threads on the four corners of your garment of which you cover yourself.
- 13 If a man marries a wife, and comes to her and hates her, 14 and he makes a wanton

same day is akin to mass extermination. Ramban comments that these commandments are meant to inculcate compassion in people, not, as some think, that God Himself plies the birds and animals. It is forbidden to say so (see Berachos 33b), because God permits people to use and slaughter animals for their own needs. Rather, such commandments teach that people should accustom themselves to act mercifully.

7. לקחן ייטב לך — So that it will be good for you. The Sages (Chullin 142a) comment that if God gives success and longevity in reward for a simple commandment that involves no financial loss, how much greater will be the reward for the performance of commandments that involve hardship (Rashi).

8. גדר/Protective fence. The Torah requires a Jew to erect a fence or other form of barrier around his roof. This commandment applies also to any dangerous situation, such as a swimming pool or a tall stairway (Rambam, Hil. Rotzeach 11:1-5).

כי יפול תפול — If a fallen one falls from it. The term fallen one implies that the person who died deserved to fall (for, presumably, God punished him in this way for his prior sins), but God causes good things to happen through good people, and bad things through bad people (Rashi). Therefore, the builder or owner of the hazard is at least morally liable (Sforno).

9. תבליט — A mixture. To the prohibition already given in Leviticus 19:19, the Torah adds that all possible benefits from the growth of such planting are forbidden (Ramban).

10. בקר ודגור — An ox and a donkey. The prohibition applies not only to oxen and donkeys, or to plowing, but to any coupling of any two different species, for any kind of work (Rashi).

11. See Leviticus 19:19.

12. Tzitzis. See Numbers 15:38-39. The juxtaposition of this positive commandment with the prohibition against shaat-

nez shows the general rule that a positive commandment supersedes a negative commandment [תעשה לא תעשה]. Thus, in the case of a linen garment, the commandment to insert tzitzis, with the required turquoise woolen thread [techeiles], overrides the prohibition against mixing wool and linen (Ye'vamos 4a). Therefore, if techeiles is available, it is permitted to put woolen fringes in a linen garment; but nowadays, since we do not have techeiles, the tzitzis in a linen garment would have to be made of linen.

13-19. Defamation of a married woman. As noted elsewhere, there are two stages in Jewish marriage: kiddushin and nesuin. Kiddushin is effected when the groom gives his bride a ring or something else of value and makes the declaration that, nowadays, is recited under the marriage canopy. For lack of an English word that approximates this legal status, kiddushin is sometimes translated as "betrothal," but, in truth, kiddushin establishes a far stronger legal obligation and status than a simple engagement (see Numbers 30:7). After kiddushin, the couple is halachically married in several respects, and she is liable to the death penalty for adultery. The marriage takes full effect with the nesuin, after which the couple may cohabit. In this passage, the husband accuses his new wife of not being a virgin. If true, and if it can be proven that she had committed adultery after kiddushin, she would be subject to the death penalty. If adultery cannot be proven, even if it is true that she was not a virgin at the time of the kiddushin, she is not liable to any punishment by the court, because she may have lived with a man before the kiddushin. Even so, however, she would not be entitled to collect the divorce settlement stipulated in her marriage contract, or kesubah, because she falsely represented herself as a virgin. The subject of this passage is a husband who comes to hate his newlywed wife and tries to void the kesubah by accusing her of adultery.

13. ויטאה — And hates her. One sin brings another in its wake. A man who sins by hating (see Leviticus 19:17) will

- תראה את-חמור אחיך או שורו נפלים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו: יהיה כלי-גבר על-אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה כי תועבת יהוה אלהיך כל-עשה אלה: כי יקרא קן-צפור לפניך בדרך בכל-עץ או על-הארץ אפרחים או ביצים והאם רבצת על-האפרחים או על-הביצים לא-תקח האם על-הבנים: שלח תשלח את-האם ואת-הבנים תקח-לה למען ייטב לך והארכת ימים: כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא-תשים דמים בביתך כי-יפל הנפל ממנו: לא-תורע פרמך בלאים פן-תקדש המלאה הורע אשר תורע ותבואת הפרם: לא-תחרש בשור ובחמור יחדו: לא תלבש שעטני צמר ופשתים יחדו: גדלים תעשה-לה על-ארבע בנפות כסותך אשר תכסה-בה: כי-ייקח איש אשה ובא אליה ושנאה: ושם לה עלילת דברים

(ד) הקם תקים. זו טעיה להטות מחאו שכל מעליו וכו' (בבא מציעא פ"ג ע"ג). עמו. עם כפול, אבל אם הלך רשע לו וחמור לו החיל ושלך מנוח אם רצית להטות שטן, פסור וכו' (ה) לא יהיה כלי גבר על אשה. שהיא זומה לאיש כדי שחלך בין האשה, שאין זו אלא לשם יחיוף (ספרי רשב"י ע"ג). ולא ילבש גבר שמלת אשה. לומר לבש בין הגוים (בבא מציעא פ"ג ע"ג). לא אשה תורה אלא לגו המביא ליד תועבה וכו' (בבא מציעא פ"ג ע"ג). פרט למומן (ספרי רשב"י ע"ג). לא תקח האם. נטרה על הבנים (ו) למען ייטב לך וגו'. אם מלה קלה שאין בה הסרון כיס אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים. ק' למתן שחרך של מלת תמורה (ספרי רשב"י ע"ג). חלץ קמך. (ח) כי תבנה בית חדש. אם קיימת מלת שלוח הקן סופך לנטות בית חדש ותקיים מלת מעקה, שמה גוררת מלה (אבות דרבי נתן) ומביא לנרס ובה ולגנדיש ואיש, לך נמכט פרוצת הללו (המוחזק אז) מעקה. גדר סני

4. נקלים — Falling. The verse refers to an animal that has fallen, to a burden that has fallen from it, and to an animal that has fallen with its burden still on it.

6-7. Sending the mother bird from the nest. The Torah forbids one to take an ownerless mother bird when it is sitting on its eggs or young. One must send away the mother bird — even many times if it keeps returning to the nest — and only then is one permitted to take the eggs or young. Rambam (Moreh Nevochim 3:48) explains that the reason for this commandment, as for the prohibition against slaughtering a mother animal and its young on the same day (Leviticus 22:28), is because it is cruel to do so, especially since animals instinctively love their young and suffer when they see them slaughtered or taken away. Another reason is to see them slaughtered or taken away. Another reason is to symbolize that people should avoid doing things that will destroy a species, for to slaughter mother and children on the

5. Male and female garb. The Torah forbids men and women to adopt garb or other practices that are associated with the other sex. This is to avoid excessive mingling that can lead to promiscuity, and to preserve the normal and constructive differences between males and females. Thus, the Sages apply this prohibition to men who are excessively concerned with their personal grooming and to women who wear bat-

ג הכל חייבים במזוזה וכו' ומחנכים את הקטנים וכו'. רצב א כתיב כי יקרא וכו'. הכל משנה ונמרה פסק שילוח משנה בפרק מי שמתו (נרכות כ רס ע"ג):
רצב א כתיב כי יקרא קן צפור לפניך וכו' רצב ב מי שמתו קן עמא דין טהור לכל נסור לא אשכחן עמא אלא שימצא קן בעוף פהור. לאפוקי עמא דנכמטין: טהור: ומ"ש אפילו אם האם פרסה. ע"ג דף ק"ה.) פניא

ג הכל חייבין במזוזה (ה) וא' אפילו נשים ועבדים ומחנכין הקטנים לעשות מזוזה לפתחיהם:

הלכות שילוח הקן

סימן רצב

פרטי דמוי דינים התבוארים בזה הסימן מצוה שילוח הקן והילוקיו:

אם טרפה חייב בשילוח אפרוחים טרפות פטור משילוח מנה הגי מילי אמר רב כהנא תקח לך ולא לבלתי ולקח אם טרפה לאפרוחים מה אפרוחים טרפות פטור משילוח אף אם טרפה נמי פטור משילוח אם קן נסור למטעם עוף טמא למה לי ולכן כתב רבינו דין אם טרפה דחייב בשילוח ונשמך כתב לאפרוחים טרפות פטור משילוח וכן כתב הרמב"ם בפרק י"ג מהלכות שחיטה (הל' ט"ו, י"ז) דכאס טרפה חייב בשילוח ונאפרוחים טרפות פטור משילוח אלא דיש לי לדקדק על מה שכתב היו אפרוחין טרפות הרי אלו כפלים מחזרות ופטור מלשלח דמשמע לאפרוחין טרפות ילפינן להו מכלים מחזרות והא ליחא דלדבנה כלים מחזרות ילפינן להו מהיקשא מאפרוחין כדחנן נהדיא (קמ"ג): ומ"ש ע"ג

א-ב כתיב (דברים כב ו ז) כי יקרא קן צפור לפניך וגו' שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך שכל מי שימצא (ב) קן מעוף טהור אפילו אם האם טרפה ורובצת על האפרוחים (ג) או על הביצים (א) שלה. בין אם יש בקן ביצים או אפרוחים הרבה (ו) בין אם אין בו אלא ביצה כן או אפרוח אחד. (ה) ואין הביצים מחזרות ולא האפרוחים מפריחים. (ה) ואינו מזומן אצלו (א) כגון יוני שובך ועלייה וצפורים (ו) שקננו

זא) ומ"ש ואין הביצים מחזרות ולא האפרוחים מפריחים. משנה שס (פ"ג) היו האפרוחים מפריחים או כלים מחזרות פטור מלשלח וליף לה מקראי: ב) ומ"ש ואינו מזומן אצלו. גם זה משנה שס (קמ"ג) וליף לה צריחא (קל"ט): מדכתיב (דברים כב ו) כי יקרא פרט למזומן: ומ"ש כגון יוני שובך ועלייה

דיצפורים שקננו במסיהין וכו' עד שקננו בפרדם. צריחא שס האפרוחים או ע"ג הביצים שלה. יתנאר נסמך: ומ"ש דאפילו אפרוח אחד או ביצה אחת חייב בשלח. משנה שס מדכתיב קן קן מכל מקום פירוש מדכתיב קרא סתם כי יקרא קן

אפילו אין בו אלא אחת או אפרוח אחד נמי קן קרינן ליה וחיוב לשלח ואפרוחים או כלים אורחיה דקרא הוא למינקט רביס נכונ קניס (רש"י קמ"ג. ד"ה ויניס) ובגמרא (קמ"ג.) פריך ואימא איפכא אין ט אלא כנה סתם או אפרוח אחד ג) אינו חייב לשלח דנעתינן אפרוחים או כלים וליכא היו שס כלים מחזרות או אפרוחים מפריחים חייב לשלח שנאמר קן מכל מקום ומשני אם כן ליטמוס קרא והאם רובצת עליהם ממי והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים לאקושי אפרוחים לכלים וכלים לאפרוחים: ומ"ש ולא האפרוחים מפריחים. פירוש גדולים שס במשנה יליף לה מהיקשא מה הכלים לרמין לאמן אף האפרוחים לרמין לאמן ילאו מפריחים: ומ"ש ואינו מזומן. שס כי יקרא פרט למזומן: ומ"ש כגון יוני שובך ועלייה וכו'. פירש רש"י יוני שובך יוני מדברות שקננו בשוק עכ"ל והוא הדין בעלייה נמי הכי פירושו יוני מדברות שקננו בעלייה: ומ"ש וצפורים שקננו במסיהים ובבירות. פירש רש"י טפיחים שנותנים כן קדרות קטנות כמותם וצפרות דרות ועגל פיר עכ"ל והכא נמי הוי פירושו ליפרים מדברות שקננו בעיר בטפיחים וצפרות דהוי נמי אינו מזומן כיון שהם מדברות ולפי זה לרין לגרום בטפיחים שלט צריחא מכלן אמרו יוני שובך יוני עליה וצפורים שקננו בטפיחים וכו' וכן היל גירסא רש"י (מ"ג) והרמב"ם (פ"ג ה"ט):

פרישה

לעכו"ם: (ה) ואפילו נשים כו'. דמנות עשה שאין הזמן גרמא הוא: רצב (ה) קן בעוף פהור. לאפוקי עמא דכל מקום שנאמר נסור אינו אלא טהור (מולין קל"ט): (ג) או ע"ג ביצים שלה. לאפוקי אם רובצת על שאינה שלה: (ג) בין אם אין בו אלא ביצה או אפרוח אחד. שנאמר קן מכל מקום: (ד) ואין הביצים מחזרות וכו'. לה

דרישה

רצא [א] אפילו נשים ועבדים כו'. משנה בפרק מי שמתו. וק"ק דשם פריך בגמרא פשיטא מצוה עשה שלא הזמן גרמא היא ומשני מהו דחימא כיון דפטורה מן הלימוד כו' ולעיל בסימן רפ"ו (פ"ה) אות ה) כתבתי גמרא דיומא (דף י"א) דאמרין שם דהייחא ממעט בית אשה מביחך ולא ביתה מאי צריך לזה הא בלאו הכי הייתי ממעט כיון דפטורה מלימוד. ונראה דלא קשיא מידו דהתם ביומא קאמר דהוה אמינא דיהא בית של אשה פטור אפילו השוכר ממנה או הדר אצלה כיון שהיא ביתה דמלימוד לא היינו לומדין אלא לענין שחפטר היא קמ"ל. ועוד דהתם ביומא פריך פשיטא אאשה ואשוחטין ומשום שוחטין נקט התם הלימוד של ביתך ואגב זה נקטיה נמי לענין אשה ואף על גב דהיה יכול לומר

הגהות והערות

רצב א) בדפוס וזר אל חגיגתא ושלחתי וכן בכתיב פירש הגירסא יתאם רובצת על הביצים או על האפרוחים: ב) אלא ביצה אחת. כצ"ל. הפהות מור וקציעה בכתיב: ג) בגמרא שם הגירסא (ע"פ הגהות הבית) אין שם אלא אפרוח אחד או ביצה אחת: ד) הרי שהקדמות התבנות בחזרות הם נקראים טפיחים. ברם רש"י כתב כאן חיל יספחים. שנותנים בהם קדרות קטנות כמותם וכו'. מביאר שבטפוחים נותנים קדרות. ועיין ברש"י כאן

פני אדמה, והיא קן העולם, ונקראת, אם העולם. וכן תמצא בספר הבהיר ⁴¹: מאי דכתיב: שלח תשלח את האם, ולא אמר את האב, אלא שלח תשלח את האם בכבוד אותה שנקראת אם העולם, דכתיב: כי אם לבינה * תקרא ⁴². ומאי: ואת הבנים תקח לך, רבי רחומאי אומר אותם בנים שגדלה * , ומאי נינהו, שבעת ימי החג ושבעת ימי השבוע, עד כאן. והשלוח הזה אינו אלא בעוף טהור והיא עבודה וכבוד לאותה שנקראת אם העולם שאי אפשר ללוקחה ואין שם היום נתפש בה, כי היא למעלה משבעת ימי בראשית שאינה נגמרת במנין * , וכענין שכתוב: ולתבונתו אין מספר ⁴³, וכן העשירית נקראת, אם' כענין שכתוב: כבד את אביך ואת אמך ⁴⁴, ואמרו רז"ל ⁴⁵: גוזל אביו ואמו ⁴⁶, אין אביו אלא הקב"ה, ואין אמו אלא כנסת ישראל. והשכר בשתי מצות הללו הוא אריכות ימים, אלא שבמצות כבוד אב ואם הזכיר, על האדמה ⁴⁴, וכן במשקלות * , וכאן בשלוח הקן אמר: למען ייטב לך והארכת ימים, ולא הזכיר * , על האדמה. ובאור, והארכת ימים, תאריך אף * מן הימים שכתוב בו: כי ששת ימים ⁴⁷. ויש עוד דעת אחרת * שיש בקיום מצוה זו התעוררות רחמים על כל העולם, והוא כי מתוך שהוא משלח את האם הנה היא מצטערת ודואגת על חרבן קנה ורחוק בניה ומצטערת והולכת ורוצה לאבד את עצמה, ומתוך צערה הגדול השר הממונה על העופות מבקש רחמים

הבהיר אותיות קד, ה, עם שנויים, והובא ברטב"ן כאן (סוף פסוק ו — עמ' תנא). 42 משלי ב, נ. 43 תהלים קמו, ה. 44 שמות כ, יב. 45 ברכות לה, ב. 46 משלי כה, כד. 47 שמות

לעשות עניין לרמוז אליהם, כמו שבעת ימי הסוכות. כי המחשבה מתפשטת בהם, ושם היום נתפש בהם, כי כל מאמר פועל הויה יקרא יום, אבל הבינה אינה נגדרת במנין הימים ואין המחשבה מתפשטת בה וכו' (לבוש). וכן במשקלות. להלן כה, טו: אבן שלמה וצדק יהיה לך... למען יאריכו ימך, על האדמה וגו'. ולא הזכיר, על האדמה. לרמוז לעולם שכולו ארוך (תורת חיים). תאריך אף מן הימים וכו'. כלומר תזכה לעולם הנצחי גם אחר שיעברו ימות העולם. — אף, כצ"ל ע"פ ד"ר. ובס"ש: „אחד“ — והתורה חיים הגיה שצ"ל: „באחד“, והרמוז על מדת הבינה ששם עולם הנשמות. ויש עוד דעת אחרת וכו'. טעם זה נמצא בזהר חדש מדרש רות (ד"ה ויהי בימי — והובא גם ברקאנטי כאן) שדורש כל פרשת שלוח הקן: קן זו מלכות וכו', או ביצים, דא ישראל דלתתא... ומה דאימא מתרכא מן הקן דילה, מה היא אומרת: אוי שהחרבתי את ביתי וכו' ועל דא ירחם הקב"ה וכו'. — ומסיק הרקאנטי: נראה כי כוונת השלוח הוא כדי שתצטער האם בהלקחה מעל בניה, ובסבת השלוח והצער ההוא הרחמים באים לעולם לכל הצריכין. — והן חן דברי רבינו כאן, אלא שמרחיב את הרעיון ופבאר ביתר ביאור.

ולא מן העורף. בבראשית רבה מד, א: וכי מה איכפת לו להקב"ה בין שוחט מן הצואר לשוחט מן העורף, הא לא נתנו המצות אלא לצרף בהם הבריות. ופירושו (לפי הרמב"ם והרמב"ן ורבינו — עיין רמב"ן עמ' תמט). שאין התועלת במצות להקב"ה בעצמו יתעלה, אבל התועלת באדם עצמו, להוציא ממנו כל סיג וכל מדה מגונה, וזהו „לצרף בהן“ שיהיו ככסף צרוף. — והנה שחיטה מן הצואר ולא מן העורף לצרף אותנו, שלא נתאכזר. כי אם לבינה תקרא. פי' כי (הבינה) הולידה את כל העולמות אשר למטה הימנה, ולכן נקראת אם וכו' (אור הגנוז לספר הבהיר). אותם בנים שגדלה. כלומר ענין השלוח הזה שאסור להנות ממנה ר"ל מעצמותה כמו קודש, אבל מאצילותיה שהם רומזים לבנים מותר ליהנות ממנה. שנאמר תקח לך, לטובתך ולהנאתך (שם). שאינה נגמרת במנין. כן גם בד"ר. וברקאנטי (כאן, המביא את לשון ספר הבהיר ומפרשו): „שאינה נגדרת במנין דכתיב אין חקר לתבונתו ולתבונתו אין מספר“ — ופירש הלבוש: שאינה נגדרת במניין, כלומר שאינה נכנסת (היינו הבינה) במניין השבעה (ספירות) כי היא למעלה מהם ויותר רוחנית. — והבנים רמוזו לשבעת ימי בראשית שיש לך רשות לדבר בהם (רקאנטי). כלומר כי באלו יש לנו רשות

מהקב"ה, ואז הקב"ה שכתוב בו: ורחמיו על כל מעשיו⁴⁸, ממשיך שפע הרחמים * על כל המצטערים והצריכים רחמים ומרחם עליהם. נמצאת אומר: שהמקיים מצוה זו ומשלח הוא סבה לעורר רחמים על כל העולם וטוב לו עמהם, וזהו שאמר: למען ייטב לך והארכת ימים, כלומר אותו השלוח יהיה לטוב לך והארכת ימים עליו, כי אריכות ימים בסבת הרחמים. ומצאתי במדרש באלה הדברים רבה⁴⁹: מצות שלוח הקן שכרה בנים, אמר הקב"ה: אם אין לך בנים, אני גותן לך בנים, מגין, שנאמר: שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך, שלח תשלח את האם, ומה שכר אתה נוטל, את הבנים תקח לך. והמדרש הזה ירמוז אל הסוד הזה שהזכרתי. ובאר עוד⁵⁰ כי המדה ההיא * היא מקום הבנים, שם עמדה חנה בכונת התפלה כששאלה בנים ממה שאמרה: ותתפלל על ה'⁵¹. שם הוא העולם שכלו טוב, העולם שכלו ארוך, שנאמר: והתענג על ה'⁵². לכך התם מצוה זו בשכרה: למען ייטב לך והארכת ימים. ואמרו במסכת גדה פרק תינוקות⁵³: מה יעשה אדם ויחכם, יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו, שנאמר: כי ה' יתן חכמה⁵⁴. מה יעשה אדם ויהיו לו בנים, יבקש רחמים ממי שהבנים שלו, שנאמר: הנה נחלת ה' בנים⁵⁵. והבן המאמר הזה איך סדרו החכמים צרכים הללו כסדר המדות * ומצוה זו * מן המצות המקובלות *, והחכמים ז"ל תקנו ברכה בכלן ולא תקנו בזו, לפי שאינה מצוה מחוייבת כמו שאר מצות, ואינו חייב לחזר אחריה כמותם⁵⁶ אלא כשיזדמן לו, וזהו לשון, כי יקרה', ועוד שאינו חייב בשלוח * אלא כשהוא רוצה ליקח הבנים.

(ח) ועשית מעקה לגגך. על דרך הפשט: יזהיר שישתמר האדם מן הסכנה, כענין שכתוב: השמר לך ושמור נפשך מאד⁵⁷, ולכך יצוה כי כשיבנה ביתו שיעשה מעקה לגגו ולא יניח ברשותו נזק ומכשול להכשל בו בני אדם, ולא ישים דמים בביתו, וכענין זה המגדל כלב רע או המעמיד סולם רעוע בתוך ביתו⁵⁸, כי⁵⁹ הזכירו * ז"ל: כי יפול הנופל, שמא יפול. ועל דרך המדרש⁶⁰: ועשית מעקה לגגך, כי יפול הנופל ממנו, ראוי היה ליפל מששת ימי בראשית, אבל אתה לא תגרום שתהא מיתתו על ידך. וענין המדרש הזה כי כל הנבראים כלן נבראו בחפצם ורצונם, והקב"ה הודיעם בראשית הבריאה כל עניניהם

לא, יו. 48 תהלים קמה, ט. 49 דברים רבה ו, נ. 50 עור, כצ"ל ע"פ דפוס פיורו. בשאר דפוסים: אותו. 51 שמואל א, י. 52 תהלים לו, ד. 53 גדה ע, ב. 54 משלי ב, ו. 55 תהלים קכו, נ. 56 כמותם, כצ"ל ע"פ ד"ר (והכוונה: שאינו חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה, כמו מרות אחרות, כנוו תפילין וסוכה). בס"ש: במכוון. 57 לעיל ד, ט. 58 כתובות מא, ב. 59 כי, כצ"ל ע"פ ד"ר (ונמשך לעיל, עיין ביאורים). בס"ש: "וכו" (ונמצא שהוא רעיון בפני עצמו).

ממשיך שפע הרחמים וכו'. עיין בשו"ח חות יאיר סימן סו, דמדייק מטעם זה הכתוב בזהר דאם יקרא קן צפור לפני איש בשדה מחוייב על כל פנים לזקוק לה ולטפל בה ולשלח את האם, ואינו רשאי לילך לדרכו דלא אמרה תורה שלח תשלח רק באם ירצו ליקח הבנים. אבל לטעם הנ"ל שע"י שילוח האם יתגלגלו רחמי המקום ב"ה על בני שבגלות מחוייב להטפל, ומסיק כן להלכה ע"ס יסודי פירוש רש"י ותוספות. ועיין עוד להלן בדברי רבינו בסוף פסוק זה, ובשו"ת חתך סופר יו"ד תשובה ק. המדה ההיא. בינה. כסדר המדות. חכמה ובינה. לפיכך סדרו

שלוח הקן. המצות המקובלות. הן המצות שאין האדם מוצאם בשכלו בלתי קבלה (לשון רבינו ריש פרשת חקת). שאינו חייב בשילוח וכו'. טעם זה כתב הרשב"א (שו"ת ח"א סימן יח): "וכן כל מצוה שהיא באה מתוך עברה כגון השבת הגולה וחזרת הרבית שלא צונו לגזול כדי להשיב, וליקח את האם כדי שנחזור ונשלח אותה". ועיין באבודרהם שער ג', ועיין לעיל בביאורים ד"ה ממשיך שפע הרחמים. — וכדברי רבינו ראיתי ג"כ להשל"ה הקדוש בח"א שער האותיות סוף אות א' (בעי חיי).

(ח) כי הזכירו ז"ל וכו', כלומר כי חז"ל

כשהוא קובע איש אקבי על מצות מוחה ע"ש ולפי
הש"ס שלנו לא קי"ל כן כמ"ס התוס' במנחות
(מ"ג:) אלא קי"ל כמ"ס לעיל בס"י רפ"ט סעי' ג' ע"ש.

ג תניא כב"ס (ק"ג) המשכיר בית לחבירו על השוכר
לעשות לו מוזה וכשהוא יוצא לא יטלנה בירו

רצ"ב כל דיני שילוח הקן וכו' כ"א סעי'.

תשלח וגו' והוא כלא תוכל להתעלם אלא שזה
בלאו וזהו בעשה (ולפי שכן סדין אינו חייב לדרוך לחיוב פ"ט
כודאי דכל גדול הוא לכשיג מלוך זו וכ"כ סברת"י נכס סלח"ל).
ב ואין להביא ראיה להיפך מהא דתנן החם (קמ"א).
אמר הריני נוסף את האם ומשלח את הבנים חייב
ע"ש דמשמע דווקא בכחיג אבל אם רוצה שלא
להתקרב לסנייהן שצור דאינו כן בשנדרק סאי קמ"ל
אלא רהא קמ"ל דלא תימא דהתורה לא הקפידה
רק שלא ליטול שניהם כדכתיב לא תקח האם על
הבנים אבל כנסילת אחד מהם קיים המצוה והא
דכתיב שלח השלח את האם וגו' חרא סינייהו נקטה
וה"ה להיפך לשלוח הבנים וליטול האם לזה קמ"ל
דאינו כן דרוקא קאברה הורה לשלוח האם וליטול
הבנים ולא להיפך וא"כ אין זה ענין לאם ירצה
שלא לקיים המצוה כלל (יג"ח) מי שכתב דתוס' ק"מ: ד"ס
שני יש סתירה לזה, נכס סלח"ל) אך נאמת אין שום סתירה למדקדק
נדכריהם פ"ג וכח"י שלמו כתב ביותר נלא כמ"י דשכ"א ע"ג
ולדעתו נכס סלח"ל אין סתירה ודו"ק).

יש

א כתיב כי יקרא קן צפור לפניך בדרך בכל עץ
או על הארץ אפרחים או ביצים והאם רבצת על
האפרחים או על הביצים לא תקח האם על הבנים
שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך וגו' מצוה
זו אינה חובה לקיים אלא כשבאה לירו וכך שנו חכמים
בה' שילוח הקן (מולין ק"ע:) יכול יחזור בהרים
וגבעות כרי שימצא קן ת"ל כי יקרא במאורע לפניך
ע"ש אבל כשאירע לפניך אתה כחוייב לקיימה ואינך
יכול לומר איני רוצה ליקח את הבנים ולא את האם
ואעבור מפניהם דנראה מלשון הש"ס דרק אינו מחוייב
לחזור אחר קן ומשמע להדיא דאם באת הקן לירו
מחוייב לקיים המצוה וכ"כ אחר מן הגדולים (מ"י
כ"י ס"ז) הא למה זה דימה לאבירה שאינו מחוייב
לחזור אחר אבירת איש אבל כשעובר לסנייה כתיב
לא תוכל להתעלם וה"נ כן הוא ואין לומר הרי כאן
לא כתיב לא תוכל להתעלם דו"ל דה"נ לפי פשטא
דקרא כן הוא כי יקרא קן צפור וגו' יש עליך לאו
דלא תקח האם על הבנים ויש עליך עשה שלח

למען ייטב לך והארבת בית ימים: ש שלישי ח כי תבנה בית ייטב לך ויטב לך וגו' (שס קמב) אם מטה קלה שאין בה חסרון כיס אמרה תורה למען ייטב לך והארבת ימים קל וחומר למחן שכרן של נוטת חמוריה: (ח) כי הבנה בית הדש. אם קימה רש"י

רש"י

(ז) למען ייטב לך וגו'. (שס קמב) אם מטה קלה שאין בה חסרון כיס אמרה תורה למען ייטב לך והארבת ימים קל וחומר למחן שכרן של נוטת חמוריה: (ח) כי הבנה בית הדש. אם קימה

תורה תמימה

למען ייטב לך. ומה מצוה קלה שהיא כאיטר אמרה תורה למען ייטב לך והארבת ימים, ק"ו למצות חמורות שבתורה^{סח}) [הלין קמ"ב א']. (ח) כי חבנה. אין לי אלא בונה, לקח, ירש, ונתן לו בסתנה סניין, ת"ל ולא תשים דמים בביתך — טבל טקום^{סס}) [ספרי]. בית. בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות פסור מן המעקה, מאי טעמא בית כתיב^ע) [סוכה ג' ב'].

ולבר דברים אלו הנרורים נטעם וכנראה, הגם בנוגע לדינא מטאר מפורש בחדושי הר"ן לחולין ק"מ א' במ"ש שם בפנין סוף שהרב אח הכנס פסור משילוח משום דבעינן להביאו לנ"ד ליקים ובערת הרע מקרבן, והקב"ה ר"ן למה לא תדעה עשה ול"ח דשילוח את העשה דזבערת, והירן משום דעשה ובערת היא מצוה המוסלת עליו לנערו אבל עשה דשילוח לא הוי מצוה המוסלת עליו, כי אם אינו רוצה ליקח הבנים פסור מלשלת האם, פכ"ל. והרי זה מפורש כדבריו, ופליאה גדולה על הח"י ועוד אחרונים שהקדו בזה [כמוצא במ"ח ליו"ד סי' רנ"ב] ולא הביאו דברי הר"ן, ולע"נ.

ורק פסור אשכחן דנקרא פסור, וא"כ ל"ל דרשה זו תיסק ליה דמקשינן לאצרוחיס מה אצרוחיס סמאחיס לא משום דכתיב תקח לך ולא לכלניך, כנדרשה בקדמת, אף אם סמא"ה לא, אלא ודאי דלא מקשינן א"כ לאצרוחיס. והנה דבר פלא הוא, שנפרי באלמת יליף פסור שילוח נעוף סמא"ה מהיקף לאצרוחיס ולא מן פסור וממילא הוא הדין באם סריפה, ונ"ל דס"ל להספרי כמ"ד בתו"כ פ' מזורע דגם סמא"ה נקרא פסור, יש"ש. ולכן הוכרח לילף מדרשה אחרת, ודו"ק. ס"ח קרי להזיק מהנפיר שמשלח הזיק מועט בערך איסור. והנה מה שיש לדרוש ולפרש באנדה זו ובפסוק זה עיין לפנינו לעיל בפ' ואחאן בפסוק כנד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימין. — והנה ראינו להעיר כאן בסוף מטה זו מה שהקרי בשו"ת חות יאיר סי' ס"ז א"כ כלל מצוה זו דשילוח האם היא רק באופן שרוצה ליקח הבנים או שמחויב להחלה בשניהם, היינו ליקח הבנים ולשלח האם, וכל דבריו שכתב בזה אינם מוכרחים, ואני חמה בכלל איך יעלה על הדעת לומר שהתורה חלטה להשפל בזה אף נגד רענו בתכלית הרצאה, כי הלא ברור ונעלה מעל כל ספק, כי מטעם עיקר המטרה הוא בכלל שלא להתאבד וליקח האם מעל הבנים בעודה רובנה עליהם, ורק אחרי כי סוף סוף תכלית כל הברואים לא נבראו אלא בשביל האדם וכמו שהתורה ענינה הנהמה, לכן החירה התורה ליקח את הבנים באופן כזה לשלוח מקודם את האם שלא תראה בלקחת הבנים, וא"כ ברור הדבר כי רק היא החירה התורה בזה, אבל מי שאינו רוצה בשלום כלל וכלל בודאי הוא שרשאי לעבור מעליהם, ואדרבה עוד עושה קורת רוח לאם ולבנים שמתחן ביחד, ואין סברא כלל שעוד יתחייב לעשות פסוד בין הדנקים, וכמו שאין סברא לומר דהמטרה איתו ולא ננו לא תשאבו ביום אחד הוי אזהרה דוקא על שניהם אבל אחד מהם מטה וחובה לשמש, כן סדבר ה"ה.

ועל מה שכתבנו דמטעם עיקר המצוה לא תקח האם על הבנים הוא שלא להתאבד על האם וליקח ממנה בניה בעודה רבנה עליהם — אל תשינה ממשנה דברכות ל"ג ב', כאומר על קן פסור יגשו רחמך משהקין אותו, ומפרש בגמרא משום ששטת מצות הקב"ה רחמים, ואיך אלא גיורות, ומשמע מזה לכאורה דאין הסעם בזה משום רחמנות, דנלמח לא קשה כלל, להכוונה במחויבים אלו לשמע מצות ס' רק כמו גיורת המלך ולא מפני הסעם האשון בזה לבד, משום דלא משום זה לבד אפשר לנסות מדרך האמת בחקר דעת כל איש לפי דעתו ורוחו, וכמ"ש בה"ג פקודתין כ"א ב' מפני מה לא נתגלו עממי תורה שסרי שני מקראות נתגלו סעמן והכשל בסן גדול העולם [ע"ל ס' שופטים י"ז י"א בפ' ולא יסור לבנו], ועיין במ"ד ונמתקי רמב"ן כאן. ס"ט ר"ל כיון דחלה הכתוב חייב מעקה בנשט סיוק הנוף ע"י נפילה א"כ אין ל"מ א"כ בזה מעטנו או קנה וירש או ניתן לו במתנה, כי כל מה שהוא קנין האדם לרד לשמרו מסכסו. ועיין במ"מ ק"א ב' דכשוכר בית חייב שוכר לעשות מעקה, ומשמע מרמב"ם שכוללים בזה אחר מנהג המדינה. ע' ובאין בו שיעור כזה לא נקרא בית, ועיין מש"כ לעיל בפ' ואחאן לפנינו מוזכר

וכ"ש שאין מחוייב לחזור אחריה, מכל מקום בודאי דבר גדול הוא לקיים מצוה זו עכ"פ פעם אחת.²

ברכה על מצות שילוח הקן

ב. יש אומרים שאין לברך על מצות שילוח הקן, אבל בערוה"ש כתב דנרא' פשוט שחייב לברך בעת שילוחיה, ולמעשה נראה שהמברך לא הפסיד.³

ומיהו בר"ן חולין קלט. כתב "שילוח מי הוה מצוה מוטלת עליו, הרי אם לא רצה ליקח הבנים פטור מלשלח" ע"כ, וכ"מ מלשון המאירי קלט:, ויעו' בספר שיח השדה (קו' הליקוטים פ"ט) שהוכיח שכ"ה דעת הרמב"ן והרשב"א והריטב"א, וכ"כ רבינו בחיי (דברים כב ז), וכן נקט בפשיטות בשו"ת חת"ס או"ח סי' ק, וכ"כ בספר המקנה קדושין מ. ובשו"ת אבני נזר או"ח סי' תפא, וכ"כ הנצי"ב במרומי שדה חולין קלט: עיי"ש, וכ"כ החזו"א סי' קעה סק"ב, וכ"כ בספר חזון יחזקאל (חולין דף לט בדפי הספר), ובהגהות אמרי ברוך סי' רצב הוכיח דלא כחוות יאיר מדברי תשו' הרשב"א סי' יח, עיי"ש.

(2) בברכ"י יו"ד סי' רצב (סעי' ו) "אע"ג דלפי משמעות הש"ס דקתני (חולין קלט:): יכול לחזור בהרים כו' מוכח דאינו חייב לחזור ולקיים מצוה זו כו' מדברי האריז"ל משמע שצריך להשתדל לקיים מצוה זו ודכוותה" ע"כ, וכ"כ בערוה"ש (סעי' א) "ואף שמן הדין אינו חייב לרדוף אחריה, מ"מ בודאי דבר גדול הוא להשיג מצוה זו" ע"כ, וע"ע מו"ק (או"ח סי' כד).

(3) כתב בספר תמים דעים להראב"ד (סי' קעט) דבמצות שילוח הקן מברך עלי', וכ"כ ברוקח (סי' שסו), ועיטור (הל' ציצית דף עו ע"ג), וכ"מ בספר המקנה ר"פ האיש מקדש, וכן פסק בפאת השולחן (הל' א"י פ"ג סעי' כ), וכ"ה משמעות ספר מנחת פתים סי' רצב שהביא דעת הרוקח שיש לברך וסיים "וע' רשב"א ח"א סי' יח" אך לא הזכיר דבריו, ומשמע שנוטה שיש לברך.

והנה בתשו' הרשב"א ח"א סי' יח כתב שאין מברכים משום שהוא לאו הניתק לעשה, שצריך תחילה לתפוס את האם ורק אח"כ משלח אותה, והברכ"י סי' רצב הביא דבריו וכתב שכ"ה דעת הר"י אבן-פלט, ולכן כתב שאין לברך, ועיי"ש בקו' אחרון שהוסיף שכן דעת העיטור ומהר"ם רוטנברג וארחות חיים וספר הפרדס, ובשירי ברכה שם הוסיף שכ"ה דעת המאירי במגילה ע"ש, ושוב הקשה שם שהרשב"א סותר עצמו